MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tal-11 ta' Dicembru, 2013

Citazzjoni Numru. 9/2012

Rikors Nru: 9/12FS

Carmen Borg
vs
Eric Zammit

Il-Qorti,

A. RIKORS:
Rat ir-rikors tar-rikorrenti li permezz tieghu esponiet:

1. Illi fil-25 ta' Mejju 2010, ghall-habta ta' 12:15, l-attrici kienet gewwa Triq Indri Cilia, il-Hamrun.

2. Illi fl-imsemmija data u hin, il-konvenut kien qieghed isuq vettura tal-marka Hyundai Accent bin-numru tar-registrazzjoni FAD 594.

3. Illi waqt li l-konvenut kien qieghed isuq l-imsemmija vettura fl-imsemmija triq, b'imperizja, negligenza u nuqqas ta' tharis tar-regolamenti tat-traffiku huwa irriversja fuq l-attrici tant li waqghet ma' l-art u dan kif jirrizulta minn rapport tal-pulizija anness mar-rikors u mmarkat Dok A.

4. Illi b'tali manuvra negligenti, il-konvenut ikkawza lill-attrici feriti ta' natura gravi u dan kif jirrizulta minn *case summary* mahrug mill-Isptar Mater Dei, anness mar-rikors u mmarkat Dok B.

5. Illi tort dan l-incident, ir-rikorrenti sofriet danni emergenti principalment konsistenti fl-ispejjez li nkorriet u ghadha tinkorri ghall-kura taghha u telf ta' lukru minhabba d-dizabilita` permanenti ta' ghoxrin fil-mija (20%) li sofriet u dan kif jirrizulta minn rapport mediku rilaxxjat mill-konsulent Massimo Abela anness mar-rikors u mmarkat Dok C.

6. Illi l-konvenut gie interpellat permezz ta' ittra ufficjali numru 1922/10 sabiex jersaq ghal-likwidazzjoni u hlas ta' danni madankollu baqa' inadempjenti. Minkejja li wiegeb ghall-ittra hu ma resaqx ghall-hlas.

Ir-rikorrenti talbet lill-Qorti:

1. Tiddikjara u tiddeciedi li l-incident li sehh fil-25 ta' Mejju 2010 fi Triq Indri Cilia, Hamrun, u li kawza tieghu r-rikorrenti Carmela Borg wegghet sehh tort tal-konvenut minhabba n-negligenza, imprudenza, u/jew nuqqas ta' tharis tar-regolamenti tat-traffiku;

2. Tiddikjara li l-intimat huwa responsabbli ghad-dnni sofferti mir-rikorrenti;

3. Tillikwida l-istess danni kemm ta' natura *damnum emergens* kif ukoll ta' natura *lucrum cessans* sofferti mill-attrici *occorrendo* b'opera ta' periti nominandi.

4. Tikkundanna lill-intimat ghall-hlas tad-danni hekk likwidati.

Bl-imghax mid-data tan-notifika ta’ l-ittra ufficjali 1922/10, u bl-ispejjez ta’ din il-kawza inkluz l-ittra ufficjali hawn imsemmija kontra l-intimat li sa minn issa jibqa’ ingunt ghas-subizzjoni.

Rat il-lista tax-xhieda u d-dokumenti ezebiti mir-rikorrenti.

B. RISPOSTA:

Rat ir-risposta ta’ l-intimat li biha eccepixxa:

1. Illi l-ewwel talba ghandha tigi michuda ghax ghall-incident stradali *de quo* ma kienx jahti l-intimat.

2. Illi jsegwi li, riferibilment ghat-tieni talba, m’hemmx danni x’jigu likwidati fil-konfront ta’ l-intimat.

Rat id-dikjarazzjoni, il-lista ta’ xhieda u d-dokumenti ezebiti mill-intimat.

C. PROVI:

Rat li fit-3 ta’ Mejju, 2012 (fol 23) l-intimat ammetta r-responsabbilta` ghall-incident *de quo*.

Rat li fis-17 ta’ Mejju, 2012 Mr. Charles Grixti gie nominat bhala espert ortopediku.

Gie prezentat affidavit tar-rikorrenti Carmen Borg fejn semmiet kif gara l-incident, meta kienet rat karozza tipparkja faccata tad-dar taghha. Stennietha u x’hin waqfet bdiet taqsam it-triq, izda kif ghaddiet warajha, l-intimat saq bir-reverse u taha daqqa go genbha u waqqaghha mal-art. Wara marret l-sptar bl-ambulanza. Hadulha l-*x rays* u tlett ijiem wara l-incident giet operata fil-*hip-bone* l-isptar fejn damet hmistax(15)-il gurnata.

Meta marret lura d-dar kompliet taghmel *physiotherapy* privatament ghax ma setghetx tqum fuq saqajha. Baqghet dejjem mugugha u anke wara sentejn ghadha thossha batuta u baqghet maghluqa gewwa dahrha u anqas ix-xoghol tad-dar ma baqghet kapaci taghmlu. Sar ghandha bzonn *frame* u *maid* biex tnaddfilha d-dar.

Ipprezentat lista ta' spejjez inkorsi minhha ammontanti ghal €5,126 ta' medicini, tobba, *maid* u *x-rays*.

Gie prezentat affidavit ta' Joseph Borg, iben ir-rikorrenti li semma kif sar jaf dwar l-incident u kien ghen 'l ommu tmur l-isptar wara li cempel l-ambulanza. Kien sar jaf li ommu kellha bzonn tibqa' l-isptar. Wara l-incident ommu ma baqghetx li kienet ghax qabel kienu tiehu hsieb it-tindif tad-dar u xiri ta' kuljum minghajr ghajnuna ta' hadd u kienet tiehu hsieb missieru li minhabba l-mard kien sar dipendenti fuqha. Kienet anke tahsel il-hwejjeg tieghu peress li jghix wahdu. Kellhom jibdew jiehdu hsieb missierhom ghax issa ma setghetx tiehu hsiebu ommu. Sar ghandha bzonn *walking frame* u ma tistax tgholli saqajha biex titla' xi targa. Qal li ommu minhabba l-incident dahlet fi spiza ta' €25 fil-gimgha ghal *maid* barra l-ispejjez ta' medicini u tobba.

Gie prezentat affidavit ta' Mary Doris Borg, bint ir-rikorrenti, fejn semmiet dwar l-incident u kif ommha giet operata in segwitu, u kif wara li harget mill-isptar kelha bzonn ta' aktar kura u ghal certu zmien kienu jehdulha tabib kuljum. Sa kienet marret toqghod maghha biex tghinnha hi. Ommha ghamlet l-ewwel xahrejn muguha hafna u bilkemm kienet tiflah tqum mis-sodda. Sarulha diversi sessjonijiet ta' *physiotherapy* li kellha thallas ghalihom hi u sal-lum tuza *walking frame* biex ticcaqlaq minn postha. Qabel ommha kienet bniedma indipendenti, tiehu hsieb it-tindif tad-dar u x-xiri. Sal-lum ghadha tmur id-dar ta' ommha biex tghin lil missierha li kien jiddependi minn ommha.

Rat ir-rapport ta' Mr. Charles Grixti fejn fih ikkonkluda li:
"Mrs. Carmen Borg sofriet ksur tal-gog tal-genb tal-lemin meta ntlaqtet minn karozza li kienet qieghda tirriversja. Hija kellha operazzjoni fejn il-ksur gie ffissat bi pjanca u viti.

Minn dak iz-zmien 'l hawn Carmen Borg tista' timxi biss bis-support ta' *'walking frame'* ghax ghandha biza mill-bsaten. Kagun tal-ksur li kellha spiccat bis-sieq tal-lemin b'2.5 cm iqsar minn dik tax-xellug.

Dan jaghmel il-mixi aktar difficli u jista' jkun kagun ta' ugiegh f'daharha minhabba l-isbilanc li jezisti.

Jiena nistma d-dizabilita` permanenti li qieghda ssofri Carmen Borg kagun ta' l-accident li kellha fil-25 ta' Mejju, 2010 ta' 15% (hmistax fil-mija)."

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

D1. Fatti fil-qosor:

Din hi kawza ghad-danni promossa mir-rikorrenti in segwitu ghal incident stradali li sehh fil-25 ta' Mejju, 2010, ghall-habta tal-12:15 p.m., fi Triq Indri Cilia l-Hamrun meta l-attrici harget mid-dar taghha biex taqsam it-triq u tmur taghti platt ikel lill-gara taghha li toqghod faccata tad-dar ta' l-attrici. Kif harget mid-dar taghha l-attrici rat il-vettura tal-konvenut qed tipparkja u allura kawtament stenniet illi l-vettura tieqaf qabel ma l-istess attrici taqsam it-triq. Kif il-vettura waqfet l-attrici nizlet il-bankina pero` gara li fl-istess waqt il-vettura misjuqa mill-konvenut irriversjat u laqtet lill-attrici. L-intimat ammetta r-reponsabbilta` ghall-incident.

D2. Lucrum cessans:

a. Principji Generali

L-Artikolu 1045(1) tal-Kodici Civili [Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta] jistipula kif ghandhom jitqiesu d-danni:

"Il-hsara li l-persuna responsabbli ghandha twiegeb ghaliha, skond id-disposizzjonijiet ta' qabel, hija t-telf effettiv li l-eghmil taghha jkun gieb direttament lill-parti li tbati l-hsara, l-ispejjez li din il-parti setghet kellha taghmel minhabba l-hsara, it-telf tal-paga jew qligh iehor attwali, u t-telf ta' qligh li tbati 'l quddiem minhabba inkapacita` ghal dejjem, totali jew parzjali, li dak l-eghmil seta' jgib."

Ghalhekk il-Qorti ghandha l-obbligu li tezamina t-telf ta' qligh futur minhabba l-inkapacita`, it-telf ta' paga jew qligh iehor attwali li jinkorri fih id-danneggjat; u dak it-telf ta' qligh futur, ossia *lucrum cessans,* li d-danneggjat ikun prekluz li juzufruwixxi minnu minhabba l-event sinistru kawza ta' l-eghmil dirett tad-danneggjant.

Qabel ma sehh l-incident l-attrici kienet mara indipendenti hafna u kienet sahansitra tiehu hsieb ir-ragel taghha li huwa marid hafna u huwa totalment dipendenti fuq martu. Sa dak iz-zmien l-attrici kienet kapaci tiehu hsieb il-bzonnijiet taghha kollha minghajr il-htiega tal-assistenza jew l-ghajnuna ta' hadd. B'rizultat tal-griehi serji li garrbet l-attrici per konsegwenza ta' l-incident u r-rizultanti debilita` permanenti, din l-indipendenza ta' l-attrici u l-kapacita` taghha li tiehu hsieb taghha nnifisha, tad-dar u anki ta' zewgha, b'mod generali giet ferm menomata u ridotta. F'dan ir-rigward huwa sufficjenti li wiehed jaghmel referenza ghar-rapport *ex-parte* redatt mill-kirurgu ortopediku Mr. Massimo Abela.

b. <u>Jekk il-persuna danneggata ma titlef xejn mill-introjtu taghha</u>

Fis-sentenza ta' l-Onor. Qorti ta' l-Appell Civili Superjuri – tas-16 ta' Marzu, 2004 – (202/1996/1) fl-ismijiet **Joseph Galea *et* vs Charles Fenech *et*** inghad**:**

"Huwa ben stabbilit fil-gurisprudenza nostrana li kumpens ghal dizabilita` permanenti huwa dovut anke jekk il-persuna danneggata ma titlef xejn mill-introjtu taghha – ara f'dan ir-rigward "George Gatt vs Francis E. Carbone nomine" deciza minn din il-Qorti diversament komposta fis-7 ta' Lulju, 1998 u diversi sentenzi ohra in materja."

c. <u>Pensjonant</u>

Fis-sentenza tat-8 ta' Mejju, 1990 deciza mill-Qorti ta' l-Appell fl-ismijiet **Mario Camilleri vs Mario Borg *et noe*** nghad:

"Il-Gustizzja li taf il-Qorti hija li fil-limiti tar-realtà u kemm huwa possibbli, terga' tpoggi lill-vittma, ta' kwalsiasi att ingust, fl-istat li kienet qabel … Huwa ngust li f'dawn il-kazijiet, u fejn ir-restituzzjoni fizika tal-gisem u s-sahha tal-vittma ta' l-att illegali u ingust ta' haddiehor mhumiex possibbli, ma tassikurax kemm tista' kompensazzjoni adegwata."

Ukoll, fis-sentenza deciza minn din il-Qorti (Imhallef David Scicluna) fl-14 ta' Jannar, 2004 fl-ismijiet **Amabile**

Azzopardi vs Anthony Xuereb [Citaz. Nru. 1123/91] inghad hekk:
"Dwar il-*lucrum cessans*, jirrizulta li l-attur kellu 62 sena meta gara l-incident. Bniedem li hu pensjonant xorta ghandu s-setgha li jahdem, u din is-setgha ghandha wkoll valur ekonomiku. Wara li l-Qorti ezaminat il-provi relattivi u l-konsiderazzjonijiet tal-perit legali, hija tal-fehma li ghall-ghanijiet ta' din il-kawza ghandha tiehu tali valur daqs li kieku kien bhall-paga minima nazzjonali...."

Ara wkoll LFS 10/12/13 – **Carmel Spiteri vs Jonathan Vella**

d. <u>Mara tad-dar</u>

Rilevanti wkoll f'dan ir-rigward hi s-sentenza deciza mill-Qorti ta' l-Appell fis-16 ta' Marzu 2004, fl-ismijiet **Joseph Galea *et* vs Charles Fenech *pro et noe et***, fejn l-attrici kienet mara tad-dar. F'dak il-kaz il-Prim'Awla kienet qalet:
"Hu ormai pacifiku fil-gurisprudenza taghna li mara tad-dar hi intitolata ghal kumpens ("**Carmelo Zammit *et* vs George Bezzina *et***" Qorti ta' l-Appell 19 ta' Settembru 1973; **Nazzareno Apap *pro et noe* vs Francis Degiorgio *et***" Qorti ta' l-Appell 16 ta' Jannar 1984). U fil-kawza fl-ismijiet "**Elizabeth Grech vs Mario Briffa**" deciza minn din il-Qorti diversament presjeduta fil-21 ta' Frar 1997 (Citaz. Nru 93/94GCD) intqal "billi x-xoghol tad-dar ukoll ghandu valur ekonomiku, u l-kontribut li taghti mara tad-dar lill-ekonomija domestika ma ghandux jitqies li hu anqas minn dak li jaghti r-ragel, fil-fehma tal-qorti x-xoghol tad-dar ghandu jitqies li jiswa mhux inqas mill-paga minima nazzjonali", principju li gie segwit ukoll fil-kawza fl-ismijiet "**Maria Dolores Borg *et* vs Emanuel Zammit**" deciza minn din il-Qorti diversament presjeduta fit-22 ta' Marzu 1999 (Citaz. Nru 1286/93 NA)."

Fis-sentenza deciza minn din il-Qorti fl-20 ta' Marzu, 2003 [Citazzjoni Numru. 1017/1995 fl-ismijiet **Manuel u Shirley Caruana *et* vs Dottor Tonio Mallia *noe***], il-Qorti wkoll adottat introjtu ekwivalenti ghall-*minimum weekly wage*, u meta dan il-kaz kien dwar mara li:

"fil-fatt anki qabel l-incident hija ma kienitx tahdem, u tant kienet fi stat hazin ta' sahha, kagun tal-marda li kellha, li l-pozizzjoni taghha qabel l-incident giet deskritta mit-tobba bhala li kienet mara *bedridden*."

Ara wkoll is-sentenza moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fit-30 ta' Marzu, 1998 fil-kawza fl-ismijiet **Josephine Schembri vs Nathalie Navarro.**

Ukoll fis-sentenza moghtija fid-29 ta' Frar, 2000 mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili Imhallef Dr.R. Pace LL.D. fil-kawza fl-ismijiet **"Jane Gauci vs Saviour Magri et"** fejn, fuq l-iskorta tas-sentenza fl-ismijiet **"Olga Busuttil et vs Raymond Muscat"** deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili kif presjeduta mill-Onor. Imhallef Dr. Giannino Caruana Demajo LL.D. fis-6 ta' Gunju, 1997, dik il-Qorti kkunsidrat illi:
"fil-mument tal-incident hija [l-attrici] kienet mara tad-dar u kellha 61 sena u ghalhekk din il-Qorti hija tal-fehma li dan ma huwiex xoghol li tirtira minnu bil-pensjoni wara certu eta' u ghalhekk thoss li 'multiplier' xieraq f'dan il-kaz ghandu jkun ta' tmien (8) snin".

Wara l-l-Qorti qiset dawn il-fatturi kollha thoss li f'dan il-kaz ghandha tapplika l-kriterju tal-paga minima nazzjonali u peress li fil-mument illi fih sehh l-incident in kwistjoni, il-paga minima nazzjonali kienet tammonta ghal mija tnejn u hamsin Ewro u disa' u ghoxrin ewro centezmu (€152.29) [Ara A.L. 378 ta' l-2009] fil-gimgha u *cioe*` sebat elef disa' mija u dsatax Ewro u tminn ewro centezmi (€7,919.08) fis-sena.

<u>D3. Multiplier:</u>
Fis-sentenza ta' din il-Qorti kif presjeduta tal-10 ta' Mejju, 2005 fl-ismijiet **John u Laura konjugi Ransley vs Edward u Lydia konjugi Restall** - Citazz. Nru.: 154/02FS inghad:
"Hawnhekk ghandna fattur pjuttost diskrezzjonali. Il-metodu ta' likwidazzjoni tad-danni kien ghal zmien twil ibbazat fuq il-principji enuncjati fil-kawza **Butler vs Heard** deciza mill-Qorti tal-Appell Civili Superjuri fit-22 ta' Dicembru, 1967. F'dik il-kawza intqal li fid-determinazzjoni

tal-*multiplier* wiehed irid jiehu in kunsiderazzjoni c-"*chances and changes of life*", b'mod li dan il-*multiplier* ma jwassalx lid-danneggjat li jiehu kumpens daqs li kieku baqa' jahdem sad-data li jirtira, izda l-figura tigi mnaqqsa biex b'hekk ikun ittiehed in kunsiderazzjoni l-fatt li l-persuna ddanneggjata setghet, fil-kors normali tal-hajja taghha, ma waslitx qawwija u shiha sa l-eta' tal-pensjoni.

Izda l-figura uzata ghall-iskop tal-*Multiplier* mhux dejjem inghatat l-istess tifsira, u lanqas ma dejjem gew uzati l-istess principji. Dan kien wassal biex il-Qorti tal-Kummerc fil-kawza **Lambert vs Buttigieg** deciza fit-18 ta' April, 1963 kienet qalet:
"f'din il-materja ta' *lucrum cessans* il-Qorti ghandha tipprocedi b'kawtela kbira peress li l-qliegh hu haga ta' possibilta' u mhux ta' certezza u jkun jista' jonqos minn mument ghall-iehor anke ghal kwalunkwe kawza materjali bhal mewt jew mard tad-danneggjat."

Fil-kawza fl-ismijiet **Darren Sammut vs Eric Zammit** deciza mill-Onor. Qorti ta' l-Appell Civili Superjuri fit-3 ta' Dicembru, 2004 intqal:
"Din il-Qorti hasbet fit-tul dwar din il-kwistjoni u jidhrilha li l-'*multiplier*' adottat mill-Qorti ta' l-ewwel grad huwa pjuttost eccessiv. Dan ghaliex fis-sistema generalment applikata f'kawzi ghar-rizarciment ta' danni l-ligi ma tghid xejn, ghal anqas kif inhi fil-prezent, dwar il-perjodu li ghandu jigi applikat ghal fini tal-'*multiplier*' u anqas u anqas ma tghid xejn dwar il-hajja lavorattiva tad-danneggat. Il-provvedimenti tal-Kodici Civili li jirrregolaw il-mod kif ghandhom jitqiesu d-danni jitkellmu b'mod specifiku dwar telf effettiv, konsistenti fi spejjes inkorsi minhabba l-hsara kagunata u it-telf ta' paga jew qligh iehor attwali. Dwar dawn il-Qorti ma ghandha ebda diskrezzjoni u ghandhom jigu rizarciti *in toto*. Izda fir-rigward ta' telf ta' qligh li dik il-persuna tbati 'l quddiem minhabba inkapacita` ghal dejjem, totali jew parzjali, is-subartikolu (2) tal-Artikolu 1045 tal-Kap 16 jiddisponi li "Is-somma li ghandha tigi moghtija ghal din l-inkapacita` tigi stabbilita mill-Qorti, wara li tqis ic-cirkostanzi tal-kaz, u, b'mod partikolari, ix-xorta u l-grad ta' inkapacita`, u l-kondizzjoni tal-parti li tbati l-hsara.

Hawn ghalhekk naraw element diskrezzjonali li qed jinghata lill-gudikant. Il-ligi ma tridx li l-kumpens ikun biss rizultat ta' ezercizzju matematiku – ghalkemm tali ezercizzju huwa wiehed siwi u jwassal ghal certa uniformita` fil-likwidazzjoni tad-danni kif effettivament gara wara s-sentenza ta' '**Buttler vs Heard**' – b'dana kollu l-gudikant ghandu jzomm quddiem ghajnejh aspett aktar wiesa' tal-problema u fl-ammont li finalment jakkorda bhala danni ghal-telf futur – dawk li fil-gergo huma maghrufa bhala '*lucrum cessans*' - jipprova jimprimi sens ta' gustizzja billi mhux biss ihares lejn l-interessi tad-danneggat izda billi wkoll jittiehed in konsiderazzjoni dak li jkun kkawza d-dannu."

Il-*multiplier* adoperat varja u kien ta' 5 snin fil-kaz ta' persuna ta' 53 sena **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004, ta' 15 fil-kaz ta' persuna ta' 22 sena **Butler vs Heard** App Civ Sup 22-Dec-1967, 15-il sena fuq persuna ta' 24 **Gauci vs Xuereb** PA 29-Ott-1970, ta' 18 fuq persuna ta' 28 sena **Camilleri vs Polidano** PA 1-Ott-1982, ta' 18 fil-kaz ta' persuna ta' 42 **Bonnici vs Gauci** PA 15-Sett-1999, ta' 20 fil-kaz ta' persuna ta' 34 sena **Bugeja vs Agius** App Civ Sup 26-Lul-1991, ta' 20 fil-kaz ta' persuna ta' 33 sena **Dalmas vs Ghigo** App Civ Sup 5-Frar-1980, ta' 25 fil-kaz ta' persuna ta' 30 sena **Caruana vs Camilleri** App Civ Sup 27-Feb-2004, ta' 26 fil-kaz ta' persuna ta' 35 sena **Seisun vs Brincat** PA 29-Ott-1998, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 17 **Turner vs Agius** App Civ Sup 28-Nov-2003, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 26 **Grima vs Penza** PA 30-Gun-2004, ta' 30 fil-kaz ta' persuna ta' 23 sena **Zammit vs Zahra** PA 20-Jan-2005, ta' 35 fil-kaz ta' persuna ta' 18 sena **Sammut vs Zammit** App Civ Sup 3-Dic-2004, ta' 36 fil-kaz ta' persuna ta' 20 sena **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004.

Dan kollu juri li mhux dejjem ittiehdet l-istess linja ta' *Multiplier*. Zgur li ripetutament gie enfasizzat li s-sistema ta' *multiplier* kif koncepita ma tiehux in konsiderazzjoni l-aspettattiva tal-hajja lavorattiva fit-totalita` taghha [ara **Bugeja vs Agius** fuq imsemmija].

Il-Qorti thoss li hemm bzonn ta’ certu uniformita` f’dan l-aspett li naturalment jghin biex wiehed ikun jaf minn qabel kriterji regolari. Huwa veru li kull kaz trid tarah ghalih izda li jkun hemm skeda li l-konsulenti legali u ditti ta’ *insurance* ikunu jistghu jirreferu ghaliha tkun ta’ utilita` kbira. Ghalhekk il-Qorti kif presjeduta sejra tuza c-*chart* hawn taht:

Eta' Vittma	***Multiplier***
	Massimu
0 - 15	35
16 - 20	33
21 - 25	30
26 - 30	27
31 - 35	22
36 - 40	18
41 - 45	14
46 - 50	11
51 - 55	8
56 +	6

Wara li l-Qorti qieset dawn il-fatturi, inkluz l-eta` tar-rikorrenti meta sar l-incident - tqis li ghandha tadopera *multiplier* ta’ 5 ghall-kaz in ezami.

D4. Paga u gholi tal-hajja:
Spiss li l-Qrati uzaw il-paga minima fejn ma kienx facli li l-Qorti tasal biex tistabbilixxi xi figura ohra u ghar-ragunijiet imsemmija taht D2 hawn fuq il-Qorti ser tqis l-ammont ta’ €7,919.08. Normalment il-paga minima nazzjonali titla’ b’€303.78 kull sena. Dan ifisser li kull sena l-ammont kien ser jitla‘ €303.78 ghal 5 snin ghalhekk l-*average* irid joghla b‘€759.45 li jwassal ghal €8678.53.

D5. Dizabilita`:
Hawnhekk il-Qorti trid tqis il-persentagg ta’ dizabilita` li ssofri l-vittma bhala konsegwenza ta’ l-incident, b’mod li

tqis in-nuqqas fl-*individual industrial efficiency* ta' l-attur. Infatti, kif gie ritenut f'**Butler vs Heard**:
"Dak li jrid jigi stabbilit ma huwiex il-grad ta' inkapacita` f'sens purament mediku, izda l-effett li l-hsara personali ghandha fuq il-qligh tad-danneggjat. Ir-riduzzjoni effettiva tal-qligh tista' ma tikkorrispondix mal-grad ta' menomazzjoni fizika tad-danneggjat kalkolat mit-tabib."

Ara f'dan is-sens ukoll is-sentenza fl-ismijiet **Joseph Abela vs Martin Spagnol**, deciza fit-30 ta' Marzu 1993 (1098/89JSP) per Imhallef J. Said Pullicino; u **Xuereb vs Spalding *et***, deciza mill-Prim'Awla, Imhallef J. R. Micallef, fl-10 ta' Lulju 2003, Citazz. Nru. 1857/01JRM, pagna 8 *et*; u tezi "*Quantum of damages in Injury Claims*", Carmel A. Agius – *The method of assessing the degree of the incapacity caused*, pagna 125.

Kif inghad mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fid-9 ta' Jannar 1973 fil-kawza **Borg *pro et noe* vs Muscat**:
"l-iskop tal-hlas tad-danni huwa dak li terga' tpoggi lil min ikun soffrihom fil-posizzjoni daqs li kieku huwa ma gralu xejn"

U ghalhekk il-principju applikabbli huwa *restitutio in integrum*.

Fil-kawza fl-ismijiet **Paul Debono vs Malta Drydocks** (Cit. Nru. 747/96PS), deciza fis-27 ta' April 2005 mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili per Imhallef Philip Sciberras, inghad:
"Id-determinazzjoni tal-kwantum tar-rizarciment hi certament fis-sistema legali taghna ispirata mir-regola stabbilita fl-Artikolu 1045 tal-Kodici Civili. Fir-rigward tal-*lucrum cessans* dan jinvolvi t-telf ta' qliegh futur minhabba l-inkapacita`. Il-ligi mbaghad thalli fid-diskrezzjoni tal-Qorti biex, valjati c-cirkustanzi tal-kaz, ix-xorta u grad ta' linkapacita`, u l-kondizzjoni tal-parti danneggjata, tistabbilixxi s-somma rizarcitorja. Innegabilment, pero`, il-metodu ta' din il-valutazzjoni tad-dannu lill-persuna minn dejjem ikkostitwiet il-problema l-aktar spinuza, kif hekk jirrizulta minn semplici raffront tad-diversi decizjonijiet in materja."

Issa, hu car ukoll li a bazi tal-ligi taghna kwantifikazzjoni tad-danni bil-fors tibqa' f'latudini wiesgha u diskrezzjonali tenut kont tac-cirkostanzi kollha tal-kaz, u ghalkemm jezistu principji dawn certament ma humiex assoluti (ara f'dan is-sens **Bottone vs Saliba** pagna 9; u **Joseph Borg vs Dr. Arturo Valenzia *nomine***, Prim'Awla, 9 ta' Gunju 1972; u **Bugeja vs Borg**, Prim'Awla tal-Qorti Civili, 11 ta' Mejju 1983).

It-**Torrente** fil-ktieb tieghu *Manuale di Diritto Privato*, 11 Ed. pag. 652 jikteb:
"*la valutazione del danno puo` essere particolarmente laboriosa; basti pensare alla determinazione del risarcimento dovuto per danni arrecati alla persona. E` giusto, pertanto, che al giudice sia attribuito in materia in quando le parti non riescano a trovare un accordo diretto, un ampio potere equitativo*";

Personal injuries huma normalment klassifikati fi tliet kategoriji u cioe` :
a) *total wreck cases* fejn tirrizulta inkapacita` kompleta ghax-xoghol (eg. *severe brain injury*),
b) *partial wreck cases* fejn il-persuna kollha tkun affettwata izda b'differenza mill-kategorija precedenti tibqa' l-kapacita` li tahdem u tgawdi l-hajja (eg. *brain injuries resulting in personality change and multiple injuries with grave disfigurement*),
c) telf ta' partijiet specifici tal-gisem.

Inoltre kif intqal fis-sentenza **Peter Sultana vs Anthony Abela Caruana**, Appell Civili, 15 ta' Jannar 2002:
"Ma hemmx ghalfejn jinghad li d-debilita` permanenti ma kienx necessarju li tkun wahda fizika li timmenoma persuna fil-possibiltajiet tieghu ta' xoghol minhabba limitazzjoni fil-funzjoni ta' xi organu. Setghet ukoll tkun debilita` psikika li timmanifesta ruhha f'kundizzjoni li negattivament tinfluwenza l-kapacita` ghax-xoghol ta' l-individwu... "

Principju iehor ta' importanza kardinali hu dak li hareg minn dak fuq kwotat f'**Butler vs Heard** fejn inghad:

"izda l-effett li l-hsara personali ghandha fuq il-qligh tad-danneggjat."

Huwa logiku li telf ta' subgha ghal persuna normali huwa kaz differenti minn telf tieghu ghal pjanista; bl-istess mod, telf ta' ghajnejn ghal pilota huwa aktar serju ghal skop ta' *lucrum cessans* minn telf f'kaz ta' persuna normali.

Mir-rapport mediku ta' Mr. Charles Grixti tirrizulta li d-dizabilita` tar-rikorrenti hija ta' 15%.

<u>D6. Lump Sum Payment:</u>

L-ammont dovut ikun irid jitnaqqas minhabba l-*lump sum payment* b'ammont ekwivalenti ghal 20% meta jkunu ghadda zmien qasir mill-event damnuz u s-sentenza finali [**Scicluna vs Meilaq** PA 16 ta' Lulju, 2001]. Fil-kawza **Caruana vs Camilleri** PA 5 ta' Ottubru, 1993 il-Qorti hasset li minn dan ghandu jonqos xi 2% ghal kull sena ta' dewmien. Gie wkoll propost li m'ghandux awtomatikament jitnaqqas skond kemm iddum il-kawza:
"jekk id-danneggant ma jkollux htija fid-dewmien tal-kawza, m'ghandux ikun hemm tnaqqis fil-*lump sum deduction*" – **Agius vs Fenech** 29 ta' Ottubru, 2003. "

Fil-kawza **Mizzi vs Azzopardi** PA 16-Dic-2004 is-somma giet ridotta bi 18% ghax kienu ghaddew tliet snin, waqt li fil-kawzi **Spiteri vs Zammit Tabona** App Civ Sup 16-Mar-1999 u **Caruana A vs Camilleri O** App Civ Sup 27-Frar-2004, minhabba li ghaddew 8 snin tnaqqas b'10%. 10% gie mnaqqas ukoll fil-kawza **Galea vs Piscopo** PA 3-Ott-2003, 5% f'**Scicluna vs Meilaq** PA 16-Lul-2001 u 0% fil-kawzi **Turner vs Agius** App Civ Sup 28-Nov-2003, **Bonnici vs Gauci** PA 15-Sett-1999 meta ghaddew 15-il sena, f'**Zammit vs Zahra** PA 20-Jan-2005 meta ghaddew 17-il sena, u **Schembri vs Caruana** Kum 20-Apr-1990 meta ghaddew 19-il sena.

Izda ghall-kaz in ezami l-incident gara fil-25 ta' Mejju 2010 u sentenza qed tinghata 3 snin u nofs wara. Fil-fehma tal-Qorti jrid ikun hemm <u>tnaqqis ta' 16%.</u>

<u>D7. Kunsiderazzjonijiet ohra:</u>

Kunsiderazzjonijiet ohra ta' dan it-tip ta' kawzi bhal kuncett tal-konsum personali, u tad-*dependency issue* ma humiex applikabbli ghal dan il-kaz.

D8. Likwidazzjoni ta' l-ammont ta' lucrum cessans:

Ghalhekk il-Qorti trid issa tillikwida l-ammont dovut.

I. Il-paga minima nazzjonali nkluz l-gholi tal-hajja jammonta ghal €8678.53.

II. Irid jitqies *multiplier* ta' 5. Dan igib l-ammont ta' €43392.65;

III. il-Qorti trid tqis il-grad ta' disabilita` li f'dan il-kaz hu ta' 15% u ghalhekk jammonta ghal €6508.90;

IV. wara jrid jitnaqqas 16% tal-*lump sum payment* u dan iwassal ghal bilanc ta' €5467.47

D9. Damnum emergens:

Ir-rikorrenti pprezentat lista ta' spejjez inkorsi minhha ammontanti ghal €5,371 ta' medicini, tobba, *maid* u *x-rays*. Izda l-intimat jilmenta li r-rikorrenti kellha tipproduci r-ricevuti relevant ghal kull item. Mhux bizzejjed li persuna tiddikjara li wzat *maid* jekk ma tigix esebita xi forma ta' ricevuta li turi li dawn il-hlasijiet saru. Principju fundamentali fil-gbir ta' provi huwa li min jallega jrid jipprova. L-intimat irrefera ghas-sentenza tal-11 ta' Dicembru, 2009, il-Qorti ta' l-Appell Civili Infejuri *per* Imh. Dr. Philip Sciberras fil-kawza fl-ismijiet Avviz Civili 34/07 "**Perit Carmel Mifsud Borg vs Kurt Farrugia**" sostniet li kawza tinqata skond dak allegat u pruvat u fid-dawl tat-talbiet u l-eccezzjonijiet. Meta l-Qorti qieset ic-cirkostanzi kollha waslet ghall-konkluzzjoni li ghandha tqis €4000 bhala *damnum emergens.*

Ghalhekk meta tghodd l-ammont dovut bhala *Lucrum Cessans* ma' dak dovut bhala *Damnum Emergens*, dan iwassal ghall-ammont ta' €9467.47.

Dan kollu jista' jigi facilitat permezz ta' uzu ta' "*Excel"* billi tintuza l-formola hawn taht:

Minimum Wage	B	7919.08

Multiplier	M	5
Lump sum payment	L	16
Dizabilita`	D	15%
Gholi tal-hajja	G	303.78
Amount due		€9467.47

Dwar it-talba ghal imghax il-Qorti tirreferi ghas-sentenza taghha fl-ismijiet **Maria Lourdes Brincat vs Giuseppe Brincat *et*** (Citazz. Nru.: 448/87FS) deciza minn din il-Qorti kif presjeduta fis-17 ta' Marzu, 2010 minn fejn jirrizulta car li l-imghaxijiet huma dovuti mil-likwidazzjoni.

E. KONKLUZJONIJIET:

Fuq ammissjoni tar-responsabbilta` tilqa' t-talba tar-rikorrenti u tiddikjara li l-intimat huwa responsabbli ghad-dnni sofferti mir-rikorrenti;

Tillikwida l-istess danni kemm ta' natura *damnum emergens* kif ukoll ta' natura *lucrum cessans* sofferti mir-rikorrenti fl-ammont ta' €9467.47.

Tikkundanna lill-intimat ghall-hlas tad-danni hekk likwidati.

Spejjez kontra l-intimat.

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------